



حقوق در مواجهه با گسست دیجیتال

سفر حقوقی از شخصیت
الگوریتمی تا استرداد داده‌ها



مروری بر مجموعه مقالات دکتر علی ساعتچی، جواد فهیمی تبار و سید علی غفوریان

دانشگاه فردوسی مشهد

مسئله‌شناسی و رویکرد نظری



لنز تحلیلی: نئولیگال رئالیسم
(New Legal Realism)

گذار از فرمالیسم به کارکردگرایی

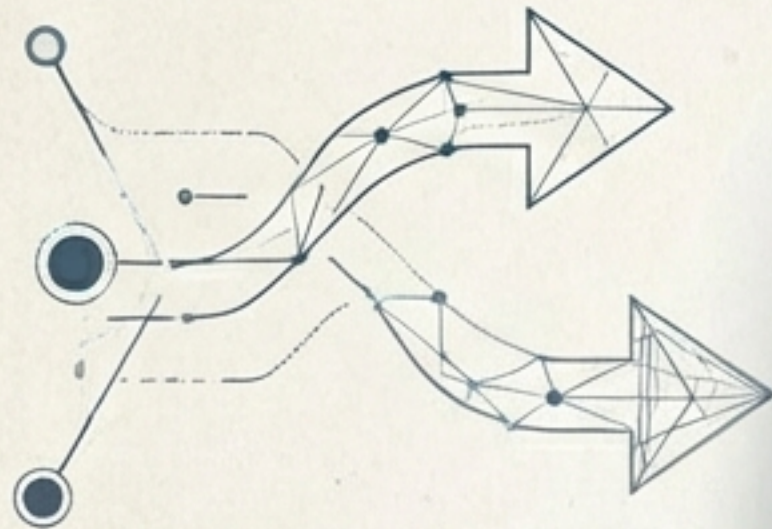
مسئله: پیشی گرفتن فناوری از
قانون و ناکارآمدی مفاهیم
کلاسیک.

چالش: افزایش ریسک
سرمایه‌گذاری و خلأهای
مفهومی.

راهکار: شناسایی
واقعیت‌های نهادی نوظهور
(مانند DAOها) به عنوان
پاسخی کارکردی.

معمای سازمان‌های خودگردان (DAOs)

آیا «کد» می‌تواند «شخص» باشد؟



تعریف DAO:

- مدیریت بدون مدیر انسانی
- حاکمیت توکنی
- اجرای خودکار توسط قرارداد هوشمند



چالش حقوقی:

فقدان مرکز اداره =
مسئولیت تضامنی اعضا


عدم امکان طرح دعوی
حقوقی

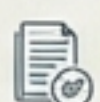
«نادیده‌گرفتن DAOها به معنای ایجاد خلأ مسئولیت و بی‌اثر شدن قواعد حقوقی است.»


راهکارهای تطبیقی برای شخصیت حقوقی

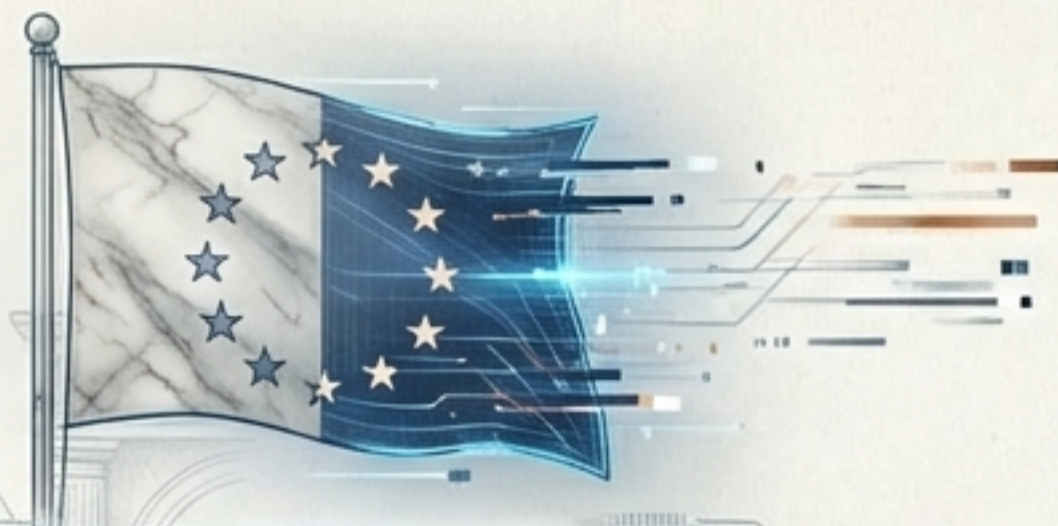


ایالات متحده (پراگماتیک)

- شناسایی واقعیت‌های عملی 

- قانون Wyoming DAO LLC (ثبت به عنوان شرکت) 

- رویه قضایی: پرونده DAO Ooki DAO (شناسایی به عنوان شراکت تضامنی) 



اتحادیه اروپا (محتاط)

- تنظیم‌گری سخت‌گیرانه (MiCA)

- عدم شناسایی سیستم‌های کاملاً غیرمتمرکز

- الزام به استفاده از ساختارهای پوششی (بنیاد/انجمن)



ایران (پیشنهاد نویسندگان)

وضعیت فعلی: ناکافی بودن قانون تجارت الکترونیکی

- راهکار: پذیرش «شخصیت حقوقی محدود و کارکردی»

- هدف: تفکیک دارایی سازمان از اعضا

پارادوکس مکان در جهان بی مرز

وقتی دارایی «همه جا و هیچ جا» است، کدام دادگاه صالح است؟



شکست قاعده سنتی (Lex Situs)

اعمال قانون «محل وقوع مال»
در دفترکل توزیع شده
غیرممکن است.



چالش دارایی های قانونی توکنیزه (RWA)

تعارض بین قانون توکن (دیجیتال)
و قانون مال پایه (فیزیکی/ملک).
(فیزیکی/ملک).

نتیجه: دادگاهها باید به جای «محل دارایی»، به دنبال «محل کنترل» باشند.

معیارهای نوین حل تعارض قوانین در ایران

۱. اولویت اول: حاکمیت اراده (Party Autonomy)
قانون منتخب طرفین در کد یا قرارداد هوشمند.

۲. اولویت دوم: کنترل مؤثر (Effective Control)
قانون محل اقامت دارنده «کلید خصوصی».

۳. اولویت سوم: مرکز ثقل فنی
محل استقرار ارائه‌دهنده خدمات (واسطها).

گذار از معیارهای جغرافیایی صلب
به معیارهای «شخص محور» و
«کنترل محور».

اکوسیستم فین تک: جدال نوآوری و تنظیم‌گری



تنظیم‌گری

اتحادیه اروپا (GDPR & PSD2)

قوانین سخت‌گیرانه = امنیت

مصرف‌کننده ↑ اما نوآوری ↓



نوآوری



ایالات متحده (Flexibility)

قوانین منعطف = رشد سریع

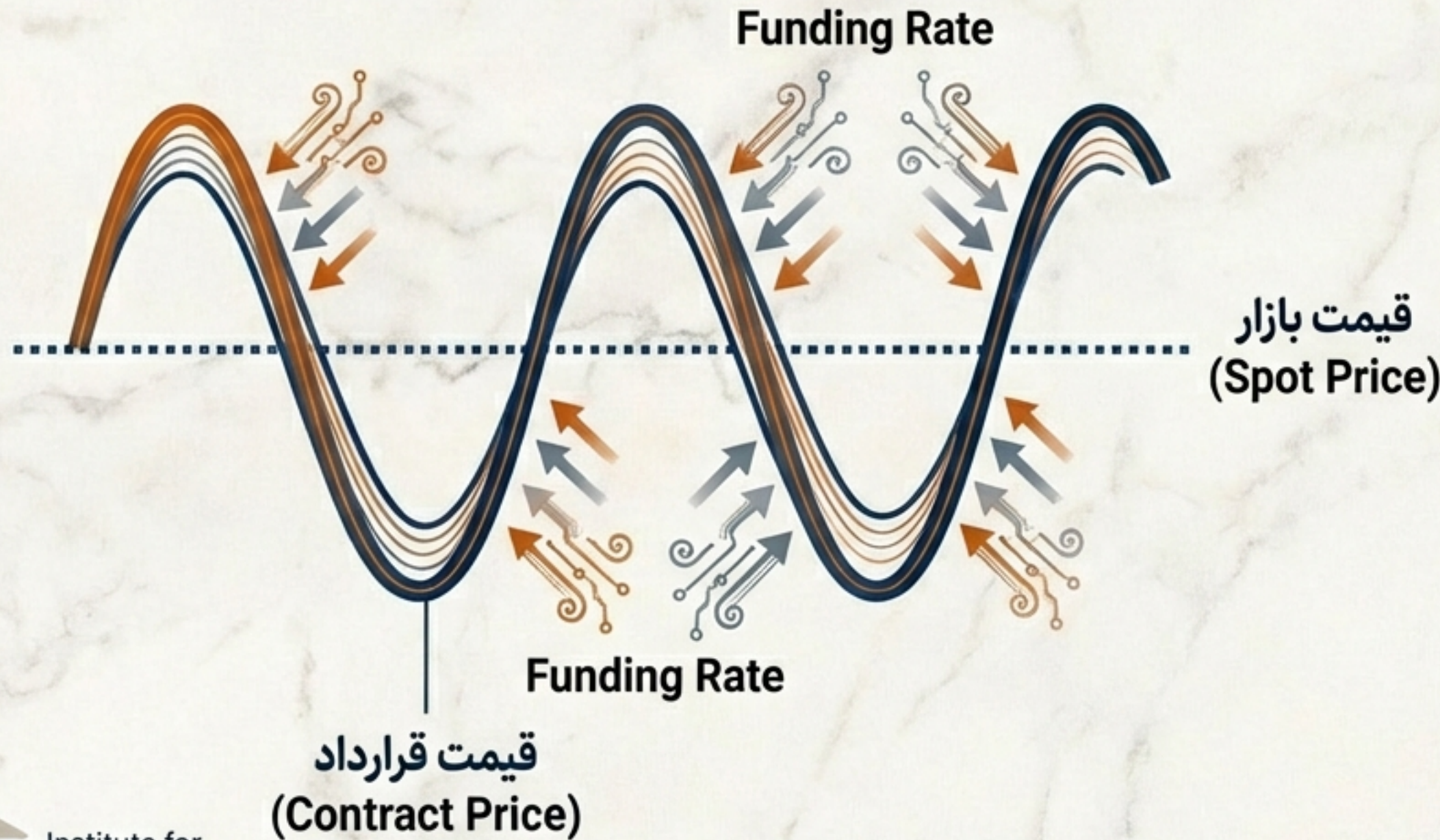
نوآوری و جذب سرمایه

راهکار برای ایران:

• حرکت به سمت «رگ‌تک» (RegTech) و ایجاد سندباکس‌های نظارتی (Sandbox) برای خروج از انحصار بانکی.

قرارداد آتی دائمی (Perpetual Futures)

ابزار مدیریت ریسک بدون سررسید



تعریف: قراردادی برای انتقال ریسک نوسان قیمت بدون تاریخ انقضا.

مکانیسم نرخ تأمین مالی (Funding Rate):

◀ اگر قیمت قرارداد > قیمت بازار ← خریداران به فروشندگان جریمه می‌دهند.

◀ اگر قیمت قرارداد < قیمت بازار ← فروشندگان به خریداران جریمه می‌دهند.

هدف: همگرایی خودکار قیمت‌ها.

مشروعیت سنجی آتی دائمی در حقوق و فقه امامیه

ابزار مدیریت ریسک بدون سررسید



۱. شبهه غرر (جهل)
پاسخ: رفع غرر با شفافیت قیمت
(Oracle) و حق خروج لحظه‌ای
طرفین.



۲. شبهه ربا (نرخ تأمین مالی)
پاسخ: این مبلغ «بهره وام» نیست؛
بلکه «کارمزد شناور» جهت تعادل
بازار است.



۳. شبهه قمار
پاسخ: هدف قرارداد «پوشش
ریسک» (Hedging) و فعالیت
عقلایی است، نه شرط‌بندی.



۴. ماهیت حقوقی
تحلیل: انطباق با ماده ۱۰ قانون
مدنی (قرارداد نامعین) یا عقد صلح.

مرگ محرمانگی سنتی در عصر هوش مصنوعی

چالش: نشت الگوریتمی (Algorithmic Leakage)

- وارد کردن داده در مدل‌های عمومی (LLMs) = از دست دادن کنترل.



انصراف عملی:

- تغذیه مدل با داده محرمانه به معنای نقض «اقدامات معقول حفاظتی» است. حفاظتی» است.

تحول دکترین: گذار از «تعهد به عدم افشا» به «تعهد مراقبت دیجیتال».

استرداد الگوریتمی (Algorithmic Disgorgement)

مجازات مرگ برای داده‌های دزدی

اگر مدلی با داده‌های
غیرمجاز آموزش دید،
جریمه کافی نیست؛
مدل باید نابود شود.



آمریکا: رویکرد مالکیت محور
(حذف مدل‌های فریبکارانه).



اروپا: رویکرد حق محور
(GDPR & AI Act).

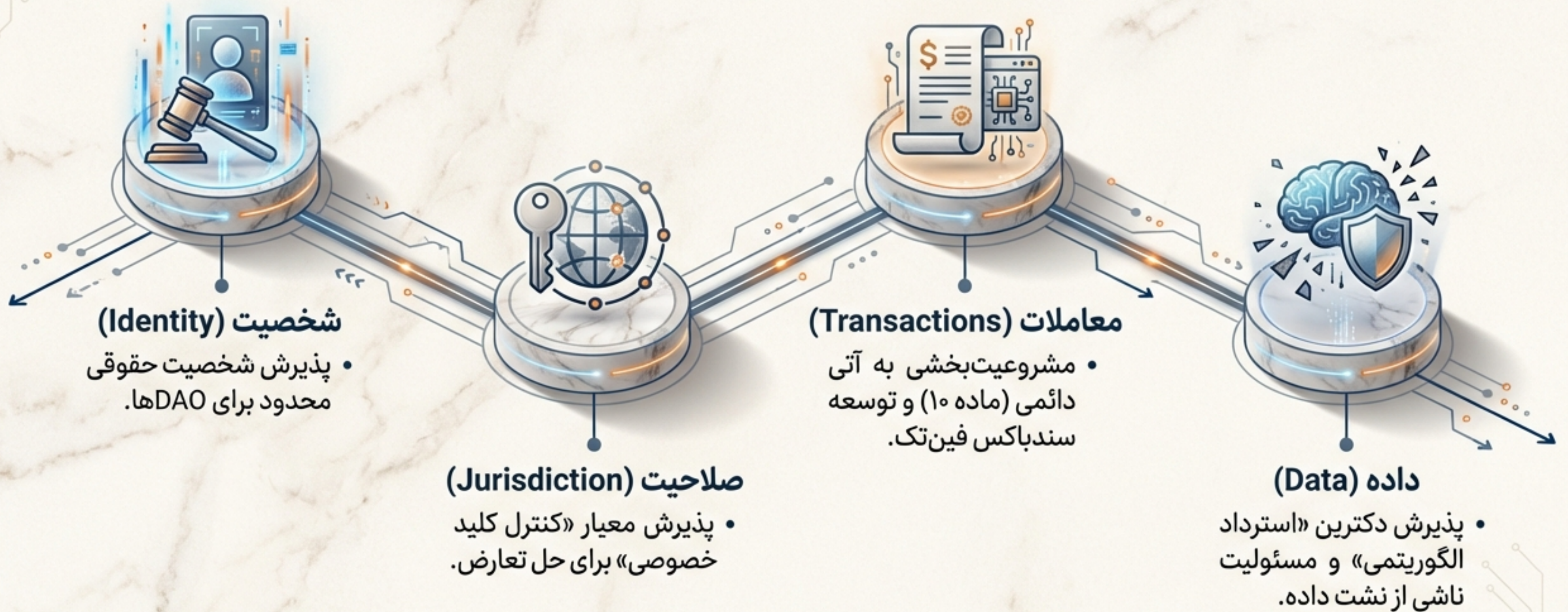


ایران (راهکار): تفسیر پویای
قواعد «غصب» و «اتلاف».



مدل آموزش دیده با داده غصبی =
«بنای غصبی» که باید قلع و قمع شود.

نقشه راه حقوقی پیشنهادی برای ایران



منابع و مراجع

۱. امکان‌سنجی اعطای شخصیت حقوقی به سازمان‌های خودگردان غیرمتمرکز (دکتر علی ساعتچی، جواد فهیمی‌تبار، سید علی غفوریان).
۲. تعارض قوانین در بازار رمز ارزها و توکنیزه کردن دارایی‌ها (دکتر علی ساعتچی، سعید معینی والا، سید علی غفوریان).
۳. فین‌تک در حقوق تطبیقی و راهکارها برای حقوق ایران.
۴. دامنه و آثار تعهد به حفظ محرمانگی در مدیریت اطلاعات (دکتر علی ساعتچی، جواد فهیمی‌تبار).
۵. قرارداد آتی دائمی در حقوق ایران، اتحادیه اروپا و ایالات متحده.